

A ZSIDÓSÁG TÖRTÉNETÉVEL KAPCSOLATOS
MUNKAFOLYAMATOK AZ MNL BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN
VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRÁBAN

WORKFLOWS RELATED TO THE HISTORY OF JEWRY IN THE
BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN COUNTY ARCHIVES OF THE NATIONAL
ARCHIVES OF HUNGARY

Kis József

MNL B.-A.Z. Vármegyei Levéltára igazgató

ÖSSZEFOGLALÁS

A dolgozat célja a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltárában folyó szakmai munka egy speciális részének a bemutatása, amely a zsidó vonatkozású, elsősorban a holokausztal kapcsolatos források feltárását, megismerhetőségét igyekszik elősegíteni. Írásomban részletesen, forráscsoportok szerint taglalom az elmúlt tizenöt évben végzett jegyzékelési és digitalizálási munkáinkat, az egyes irategyüttesek bemutatásával pedig néhány kevésbé tanulmányozott iratanyag kutatásának a hasznosságára kívánom felhívni a figyelmet.

Gyakorlati kérdések, megoldandó feladatok indikálták azt a következő programot, amely a tagintézményünkben a zsidó vonatkozású iratok feltárására irányult. A 2000-es évek végén számottevő, zsidó származásúak által benyújtott állampolgársági ügygel és a holokausztal kapcsolatos kérelem érkezett az akkori megyei levéltár Alsózsolcai Fióklevéltárába. Emellett nagyszámú családfakutató kereste fel intézményünket hasonló tárgyú iratok felől érdeklődve. Az érintett iratanyagok egy része semmilyen irattári segédlettel (iktatókönyv, mutatókönyv) nem rendelkezett, ami a munkát nagy mértékben megnehezítette. Ennek orvoslására 2009-ben az akkori Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Alsózsolcai Fióklevéltárában egy darabszintű segédletkészítési hullám indult el, amely később a levéltár – immár a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára – más részlegeire is kiterjedt.

Jelen írásunkban a zsidóság XX. századi történelmével kapcsolatos és tagintézményünkben őrzött fontosabb iratok adattartalmát és hasznosíthatóságát kívánjuk bemutatni, valamint azt a levéltári feldolgozó munkát, amelynek célja ezen iratok könnyebb és gyorsabb elérhetőségét tűzte ki célul. Az irategyütteseket két, egymástól nem feltétlenül elválasztható csoportba soroljuk, így külön kezeljük a holokausztal és az egyéb állampolgársági ügyekkel kapcsolatos irategyütteseket.

ABSTRACT

The aim of this paper is to present a special part of the professional work carried out at the Borsod-Abaúj-Zemplén County Archives of the National Archives of Hungary, which aims to promote the discovery and accessibility of Jewry-related sources, primarily those associated with the Holocaust. In my paper, I will de-

scribe in detail our cataloguing and digitisation work over the past fifteen years, presented in terms of source groups, and through the presentation of individual collections of documents, I will draw attention to the usefulness of researching some of the less researched records.

Practical questions and tasks to be solved were the motivation for the consistent programme aimed at the exploration of Jewry-related documents in our member institution. Namely, at the end of the 2000s, the Alsózsolca Branch Archives of the county archives received a significant number of citizenship cases and Holocaust-related applications from people of Jewish origin. In addition, a large number of genealogists contacted our institution inquiring about similar documents. Some of the documents concerned did not have any filing aids (filing books, index books), which made the work very difficult. To remedy this situation, in 2009, a wave of auxiliary records creation was started in the Alsózsolca Branch Archives of the Borsod-Abaúj-Zemplén County Archives, which later extended to other departments of the archives – now the Borsod-Abaúj-Zemplén County Archives of the National Archives of Hungary.

In the present paper, we would like to discuss the data content and usability of the most important documents kept in our institution related to the history of the Jewry in the 20th century, as well as the archival processing work aimed at making these documents more easily and quickly accessible. The collections are divided into two groups that cannot necessarily be separated from each other, so that the collections relating to the Holocaust and those relating to other citizenship cases are treated separately.

Kulcsszavak: levéltár, zsidóság, holokausz

Keywords: archives, Jewry, Holocaust

1. Holokausztal kapcsolatos iratok

1.a. Holttá nyilvánítási bírósági ügyiratok

Az irattári segédletek hiányának problémája először a kutató- és ügyfélszolgálati megkereséseknél is gyakran keresett Miskolci Járásbíróság iratainál jelentkezett, amely az 1945 és 1949 közötti évekre vonatkozóan mintegy 100 doboznyi iratanyaggal rendelkezik, irattári segédlete azonban csak részben maradt meg. Nagy számban tartalmaz ugyanakkor holttá nyilvánítási ügyeket, amelyek mind családfakutatás, mind ügyfélszolgálati ügyek esetében igen hasznos források. A holttá nyilvánítási ügyek ugyanis részletes információkat tartalmaznak egy-egy személy, illetve család tagjainak adatairól. A bíróságnak minden személy esetében tisztázni kellett a születési helyet és dátumot, a szülők nevét, foglalkozását, illetőségét és lakhelyét, valamint – a nő férjainál – házastársuk nevét. A holttá nyilvánítási végzés tartalmaz adatokat az érintett halálkozásának helyére, idejére, illetve körülményeire is. Ez esetben azonban meg kell jegyezni, hogy maga

a bíróság az eljárás végén meghozott végzésében sokszor „elnagyolt” adatokkal dolgozott. Bár az iratanyag általában tartalmazza az adott személy halálának történetére vonatkozó ismert információkat (honnan és mikor hurcolták el; ki, mikor és hol látta utoljára), a holtta nyilvánító végzés sablonszerűen állapította meg a halál hivatalos helyét és idejét. Így például az Auschwitzba elhurcoltaknál legtöbbször 1944. július 15. napját határozták meg a halál idejéül, függetlenül attól, hogy az adott személy valójában mikor hunyt el.

A Miskolci Járásbíróság iratainak ismerete tehát mind kutatói, mind ügyfélszolgálati szempontból elengedhetetlen volt. Minthogy a segédletek részleges hiánya miatt nagy mennyiségű iratanyag fizikai áttekintése rendkívül időigényes volt, döntés született az 1945 és 1949 közötti iratanyag darabszintű jegyzékeléséről. Főszabályként már ekkor megfogalmazódott, hogy nem pusztán tematikus segédletet hozunk létre, hanem minden egyes irat feldolgozására törekedünk. Erre azért is szükség volt, mert pl. a vészkorszak időszakát túlélők esetében, az állampolgársági ügyeknél, akár egy polgári peres ügy iratai is fontos információkkal szolgálhattak.

A jegyzékeket először .doc formátumban hoztuk létre, utóbb azonban a kisebb memóriát igénylő és a keresést gyorsabban végrehajtó Excel-táblázatok használatára tértünk át. Ezen elektronikus segédletekben – kezdetben – a legfontosabb alapinformációk rögzítésére törekedtünk a következő mezők alapján: raktári egység száma, iktatószám, évkör, az iratanyag tárgya, megjegyzés. Utóbbi oszlopban rögzítettünk minden olyan fontos adatot, amely a tárgy megnevezésénél nem szerepelhetett, de a kutatást nagyban segítette. Így például egy holtta nyilvánítási ügynél a halálozás helyét és évét, indokolt esetben annak körülményeit is. A hónapokig tartó munka során a Miskolci Járásbíróság 1945 és 1949 közötti iratanyagának 8.931 ügyiratára vonatkozóan készült bejegyzés.

A Miskolci Járásbíróság iratai után – a holtta nyilvánítási ügyek kezelhetősége érdekében – sor került az akkor a levéltár őrizetében lévő összes járásbírói iratanyag ily módon történő feldolgozására. Minthogy egyes személyeket csak sok év múlva, vagy akár a rendszerváltozás után nyilvánítottak holtta, a jegyzékelést kiterjesztettük a járási és városi bíróságok 1950 – akár rendszerváltozás – utáni iratanyagára is.

1.b. Árvaszéki iratok

A járásbírói iratok holtta nyilvánítási iratai sajnos nem korabeli teljességükben, hanem – különböző mértékű – selejtezés után kerültek levéltári megőrzésbe, ezért a feltáró munkát más ügy-típusokra is ki kellett terjeszteni. Így kerültek „célkeresztbe” az árvaszéki iratok, amelyek szintén kiváló, nem egyszer a bíróságinál is részletesebb

információkkal szolgálnak egy-egy család kutatásához.

Az árvaszék a deportálások után „zsidó távollévő”-ként kezelte a tulajdonnal rendelkezőket, s azok vagyonára vagyonkezelőket jelöltek ki. (Mindez természetesen nem változtatott azon, hogy igen sokak ingatlanát kiutalták bombakárosultaknak, vagy másoknak, mint ahogy azon sem, hogy ingóságaik gyakran váltak „szabad prédává”.) Fontos körülmény azonban, hogy míg a bíróságok az érintett halálának körülményeire összpontosítottak, addig az árvaszék annak megállapítására helyezte a hangsúlyt, hogy ki jogosult az adott személy/család vagyonának kezelésére, de leginkább öröklésére. Ennek következtében az árvaszéki iratok az összes szóba jöhető rokonra vonatkozóan tartalmaznak különböző részletességű információkat. Gyakran látókörbe kerülnek így akár távoli vidéken élő testvérek, unokatestvérek, unokák, vagy épp Palesztinába költözött rokonok. Ezen rokonokat általában egy ún. haláleset-felvételi íven szerepeltették, életkorral megadva, hogy ki az, aki közülük holtta nyilvánított, s ki az, aki élő. Utóbbiaknál megjelölték a lakhelyet is.

Az árvaszéki iratok kutatásának fontosságát emellett az adja, hogy egy-egy személy vagy család árvaszéki ügyéhez gyakran csatolták a családdal kapcsolatos korábbi árvaszéki ügyek iratait is. Amennyiben például valaki 1930-ban édesapja elhalálozása miatt árvasorsa jutott, annak 1930-tól keletkezett iratait utóbb csatolták az 1944/45-ben keletkezett „távollévői” jogcímen indított ügyéhez. Amennyiben pedig a családban már valakivel kapcsolatban korábban is indult árvaszéki eljárás, már nem csak egy vagy két generációra, de akár három-négyre vonatkozóan is rendelkezhetünk adatokkal. Ilyen esetekben számos születési/házassági/halotti anyakönyvi kivonat, hagyatéki ügyirat – beleértve a leltárat is – és megannyi, a családdal kapcsolatos levél/kérelem szerepelhet egy-egy ügyiratban, gazdag forrásul szolgálva a család történetének felderítéséhez.

A holokauszt helytörténeti kutatása szempontjából azonban azon árvaszéki ügyiratok a legfontosabbak, amelyeknél egy-egy család irataihoz csatolták az adott településről deportált összes személy névsorát. Ezen kimutatások ugyanis – legalábbis Borsod-Abaúj-Zemplén megyében – a települési iratokban csak a legkritikább esetben maradtak meg. Ezen jegyzékek általában tartalmazzák az illető, annak házastársa és gyermeke(i) nevét, az érintettek születési dátumát és a javaslatba hozott vagyonkezelő nevét. Egy-egy ilyen névjegyzék segítségével tehát a deportálásban érintett teljes zsidó lakosság feltérképezhető és személy szerint beazonosítható a csecsemőtől kezdve az aggastyánig. Másként fogalmazva, ezen iratok alkalmasak egy zsidó lakosságra vonatkozó települési kataszter megalapozásához.

A holokauszttal kapcsolatos árvaszéki iratok elektronikus adatfeldolgozásán túl levéltárunk 2015-ben – a Holokauszt-emlékévvél

összefüggésben – tömeges digitalizálás során 13.565 elektronikus másolatot készített. Adatvédelmi okok miatt ezen iratok – amelyek akár ma is élő személyek adatait is tartalmazhatják – internetes kutatását nem tervezzük, a jogszabályok betartása mellett azonban elektronikusan bármelyik részlegünkben kutathatók.

1.c. Állami közjegyzői iratok

Minthogy számos zsidó holtta nyilvánítása csak évtizedek múltán történt meg, így hagyatékuk rendezésére is általában csak akkor került sor. Igazából fordított logika szerint történt az eljárás. Az elsődleges cél többségében az illető hagyatékának a rendezése volt, és ennek előfeltételeként indították meg a holtta nyilvánítási eljárást. A lényeg azonban az, hogy ezen hagyatéki ügyek már állami közjegyzői hatáskörben voltak, ezért az árvaszéki iratok után – pontosabban mellett – hozzákezdünk az állami közjegyzői iratok darabszintű feldolgozásához.

Ezen irategyüttes a járásbíróságokéhoz hasonlóan koncentrált adattartalommal rendelkeznek, elsősorban az érintett születési és halálozási adatait, illetve vagyonának számbavételét tartalmazzák, jobb esetben azonban az örökösök személyi adatai is fellelhetők a hagyatéki lapon.

A közjegyzői iratok darabszintű jegyzékelése szintén hatalmas feladatnak bizonyult, csak a miskolci állami közjegyzőnél 11.033, a mezőkövesdinél 11.554 irat adatait rögzítettük a már említett sablonhoz hasonló módon (raktári egység száma, iktatószám, ügy tárgya, lakhely, haláleset helye).

1.d. Közigazgatási iratok

A bírósági, árvaszéki és közjegyzői iratok feldolgozása után is tetten érhető volt, hogy számos zsidót érintő holtta nyilvánítás iratanyaga nem került elő. Ezen ügyek azonban érintették a helyi (települési, járási) közigazgatási hatóságokat is, amelyek az érintettek távollétéről, illetve azok körülményeiről igazolásokat bocsátottak ki, s amelyeknek az eljárás befejeztével megküldték a bíróság végzését. E célból (is) kiterjesztettük a feldolgozási munkát a községi, városi és járási közigazgatási szervek irataira. Tekintettel arra, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében több mint 350 település található, és hogy a feldolgozásnak egyaránt ki kellett terjednie az 1945 és 1950 közötti községi iratokra, városi polgármesteri, járási főszolgabírói, majd az 1950 és 1990 között a települési tanácsi, valamint a városi és járási igazgatási és gyámügyi iratokra, ez a munka még jelenleg is tart.

Ezen elektronikus segédleteket kezdetben a szokásos sablon szerint készítettük, egyes iratanyagoknál azonban jóval részletesebb és az adott iratban szereplő összes személy adatait tartalmazó táblázatok készültek. A bővített jegyzékek adatmezői a szokásos adatokon túl tar-

talmazzák az összes iratokban szereplő személy nevét, születési helyét és dátumát, lakhelyét, anyja nevét, halálkozásának helyét és pontos idejét. Ezen jóval adatgazdagabb darabszintű segédletek elkészítése természetesen időigényesebb volt, azonban az így elkészült segédletek az egyes személyek beazonosítását jelentősen elősegítik, legtöbbször már csak a jegyzékekből olyan információkhoz juthatunk hozzá, amelyek egyes kutatások végcélját teljesítik be. Teljeskörű számadás a községi és járási iratok segédleteiről nem készült, beszédes számadat azonban, hogy csak Miskolc thj. Város Polgármesteri Hivatalának 1945 és 1950 közötti iratairól 38.972 excel-sornyi adattömeget rögzítettek munkatársaink.

1.e. Polgári anyakönyvek

A családtörténeti kutatások során az elsődleges adatforrást általában az egyházi és polgári anyakönyvek jelentik, de – amennyiben a holt-tá nyilvánítási adatok nem lelhetők fel – primer forrást jelentenek a halálesetek terén is. Kutatószolgálati szempontból a zsidó családok történetével kapcsolatban természetesen szintén elengedhetetlen irategyüttesről van szó, ezért 2014-ben megkezdődött a polgári anyakönyvi bejegyzések feldolgozása is. Első lépésben az évenként akár kétezer bejegyzést is tartalmazó 1945 és 1980 közötti miskolci halotti anyakönyvek feltárására került sor, majd a munka a városok, járási székhelyek, végül pedig a községek anyagával folytatódott. Emellett – a halottihoz hasonló sorrend szerint – megkezdődött a házassági és jelentősen kisebb mértékben a születési bejegyzések feldolgozása is.

A polgári anyakönyvek feldolgozása során idővel jelentősen változott a jegyzék sablonja. A halotti anyakönyvi bejegyzések esetében kezdetben a táblázat az anyakönyvi kerület nevét, a bejegyzés évét, sorszámaát, az elhunyt nevét tartalmazta, de szerepelt benne egy megjegyzés rovat is. Itt tüntettük fel, amennyiben például utólagos anyakönyvezés történt egy világháborús halott vagy a holokauszt áldozata esetében. Ez a sablon lehetővé tette, hogy a keresett anyakönyvi bejegyzésekhez minél gyorsabban eljuthassunk, azonban az azonosításhoz feltétlenül szükség volt a bejegyzés fizikai megtekintésére. 2020-ban – kollégáink javaslata alapján – változtattunk a sablonon, és immár sokkal részletesebben került sor egy-egy anyakönyvi bejegyzés kijegyzékelésére. Az új sablon szerint a fentiekén túl tartalmazta a születés helyét, az illető életkorát, vagy amennyiben ismert, születési dátumát, lakhelyét, anyja nevét, halálkozásának helyét és idejét. Ezen segédletek adatbőrsége gyakran ugyancsak alkalmas a fizikai kutatás kiváltására.

A polgári anyakönyvi bejegyzések feldolgozása az iratanyag hatalmas mennyisége okán még befejezetlen, a kutatómunkát jelenleg 883.124 elektronikusan rögzített adatsor segíti.

1.d. Büntetőperes iratok

A holokauszt áldozat-szemponútú – tehát elsődlegesen az egyéni halálos áldozatokra koncentráló – megközelítése mellett „elkövetői” oldalról is igyekeztünk a kutatók számára minél hasznosabb információkkal szolgálni. Ezért irányult a figyelmünk elsődlegesen a miskolci és sátoraljaújhelyi népbíróóságok és népügyészségek iratanyagára. Ezen iratanyagok feldolgozása tette lehetővé, hogy ne csak azt tudhassuk, hogy kik haltak meg, de azt is, hogy a korabeli jogszolgáltatási szervek ezért kit vagy kiket tartottak felelősnek. Tekintettel arra, hogy a zsidók sérelmére elkövetett emberiesség elleni bűntettek kivizsgálásával a népbíróóságok megszüntetését követően a megyei bíróságok foglalkoztak, a segédletkészítést a munka befejeztével a Miskolci Megyei Bíróság, illetve a Borsod Megyei Főügyészség irataira is kiterjesztettük.

A bírósági és ügyészségi iratokról kétféle jegyzéket készítettünk. Az egyik egy alaplajstrom, amely a korábban taglalt adatokat (raktári egység száma, iktatószám, megnevezés, megjegyzés) tartalmazta. A fontosabb ügyeket azonban külön-külön fájlokban dolgoztuk fel. Itt a vádlottakat, a tanúkat és a sértetteket a következő szempontok alapján rögzítettük: név, születési hely és idő, lakhely, foglalkozás, illetve státusz, vagyis a perben betöltött szerepe (vádlott, tanú, orvosszakértő, sértett stb.) alapján.

Ezen túl figyelmet szenteltünk az igazoló bizottsági iratoknak is, azokban elsősorban azon eseményekre fókuszáltunk, amelyek közvetlenül nem gyilkosságokhoz köthetők: zsidó tulajdonok lefoglalása, bérbeadása, kiutalása és egyáltalán kezelése. Az igazoló bizottsági iratok feldolgozásának előnye volt, hogy mivel ezen eljárások egyfajta szűrőként funkcionálva sok esetben a népbíróósági eljárásokat előzték meg, az iratanyagokban bukkanhatunk olyan adatokra, amelyek után a népbíróósági eljárás iratai között – már ha egyáltalán megmaradtak a büntetőügy iratai – nem feltétlenül lelhetők fel. Így például a Miskolc melletti Létrástetőn történt tömeggyilkosság áldozatainak a személye részint azon igazoló bizottságnál fellelhető névjegyzék alapján deríthetők fel, amelyet a megyei kórházból elhurcolt zsidó származású személyekről készítettek. 1944. november 1-jén ugyanis nyilas pártszolgálatosok tartottak razziát a kórház területén, amely során rábukkantak az elrejtett munkaszolgálatosok menedékhelyére. A bujkáló izraelitákat elhurcolták, majd többségüket később átadták a német SS-nek, amely Létrástetőn kivégezte őket. A létrástetői áldozatok exhumálása után derült ki, hogy a kórházból elhurcolt személyekről készült listán szereplők nagy része azonos a Létrástetőn agyonlőtt áldozatokkal. Az igazoló bizottsági iratok közötti névsor tehát egy igen fontos, primer forrás egy tömeggyilkossággal kapcsolatban.

Az igazoló bizottsági iratokról létrejött segédleteket az alapsablon alapján készítettük. A munka eredményeként összesen 28.799 rekordot rögzítettünk.

2. Állampolgársági megkeresések során hasznosítható iratok

Intézményünkbe rendszeresen érkeznek – többnyire zsidó származású személyek ügyében – állampolgársági ügyben megkeresések. Ezeknél a levéltáros feladata azt bebizonyítani, hogy az adott illető 1929. szeptember 1-ét követően Magyarországon élt. Minthogy korabeli népesség-nyilvántartásokkal nem rendelkezünk, a feladat megoldása aprólékos és szakszerű levéltári kutatást igényel. A munka során jól hasznosíthatók voltak a már említett árvaszéki iratok, ezért ezen irategyüttes 1945 előtti iratanyagának is megkezdtük a feldolgozását és ugyancsak hozzákezdtünk az 1945 utáni közigazgatási (települési, járási stb.) iratok jegyzékeléséhez. A már jelen írásban ismertetett forráscsoportok mellett azonban további irategyüttesek bevonására is szükség volt.

2.a. Iskolai anyakönyvek

A megkeresésekben megjelölt személyek jelentős része a határvonalnak megjelölt 1929 előtt többnyire kiskorú volt, ezért elsőként a legkézenfekvőbb az iskolai iratok, anyakönyvek, felvételi és mulasztási naplók stb. feldolgozása volt. Ezen iskolai anyakönyvek előnye, hogy részletes személyi adatokkal szolgálnak a tanulók tekintetében, de mellette feltüntetik gondviselőjük (aki nem feltétlenül azonos a természetes apával vagy anyával) nevét, foglalkozását és lakhelyét is. Emellett természetesen az egykori nebuló tanulmányi eredményei is megismerhetők.

A feldolgozási munka során – az iratok nagy mennyiségére való tekintettel – szűkített adatokkal dolgoztunk. A minél gyorsabb feldolgozás és a jobb kereshetőség érdekében a raktári egység mellett az adott osztály megjelölését (8/b.), azon belül az illetőre mutató sorszámot, a tanuló nevét és születési idejét rögzítettük. A munka előrehaladtával ezen jegyzéksablont további adatokkal bővítettük: születési hely és idő, gondviselő neve, lakhely.

Természetesen a munkát az izraelita elemi iskolákkal kezdtük, de minthogy számos zsidó származású járt keresztény (főként református) és állami elemi iskolákba, a feldolgozást ezekre is kiterjesztettük. Kezdetben elsősorban a megyeszékhelyen lévő iskolákra fókuszáltunk, mivel a legtöbb megkeresés volt miskolciakra vonatkozott, de azért is, mert egy-egy nebulót az iskolák nagy száma miatt itt volt a legnehezebben megtalálni. A feldolgozást más szempontból is a gyakorlati élethez igazítottuk. Amennyiben egy gönci személyre/családra vonatkozóan kaptunk ügyfélszolgálati kérelmet, úgy a gönci iskolák

anyakönyveinek feldolgozására került sor. Az elemi iskolák iratai mellett megkezdődött a középiskolák anyakönyveinek a kijegyzékelése is.

Jelenleg 383.256 anyakönyvi bejegyzésről áll rendelkezésünkre adatsor. Ez természetesen nem 383 ezer személyt jelent, hiszen amennyiben valaki hat osztályt végzett, akkor az iskolai anyakönyvekben legalább hatszor szerepelt. Mindez azonban a kutatónak sokszor csak az előnyére válik, hiszen így követhető nyomon például egy lakcím-változás, de az is, ha valakinek az édesapja meghalt, majd az édesanyja újra házasságot kötött, adott esetben elköltözött.

2.b. Ipartestületi nyilvántartások

Minthogy a XX. század első felében az zsidó származásúak jelentős része kereskedelemmel és iparos szakmák űzésével foglalkozott, az állampolgársági (és családfakutatási) megkeresések okán a segédletkészítést kiterjesztettük az ipartestületi nyilvántartásokra. Ezen nyilvántartások részletes adatokkal szolgálnak egy-egy felszabaduló segédre vonatkozóan, így a nevén és születési adatain túl foglalkozását, illetékességi helyét, illetve személyleírását is tartalmazzák. A segédletkészítés során az egyéni adatok terén a név, a születési adatok és illetékességi hely rögzítésére szűkítettük táblázatunkat. A Borsod és Abaúj vármegyék területére vonatkozóan teljeskörű feldolgozási munka során 46.175 bejegyzés adatainak rögzítésére került sor.

2.c. Választói névjegyzékek

Az állampolgársági ügyek intézése és a családfakutatások során is jól hasznosíthatók a választói névjegyzékek, amelyek bár csak a választójogosultsággal rendelkezők adatait tartalmazzák, de ezek sokszor igen fontosak lehetnek egy-egy személy vagy család lakhelyének, illetve születési adatainak azonosítása céljából. Segédletkészítési programunkba ezért beemeltük a választói névjegyzékeket is, amelyeknél településenként a következő adatokat rögzítettük: sorszám, személy neve, születési helye és éve, foglalkozás. A munka során az 1924-1938. évekre vonatkozóan 74.630, az 1950-es évre vonatkozóan 68.067, összesen tehát 142.697 választói névjegyzék-bejegyzésről készítettünk adatsort.

2.d. Fogolytörzskönyvek

A Miskolci Fogház fogolytörzskönyvei ugyancsak fontos forrásul szolgálhatnak állampolgársági megkeresésekhez. Fontos megemlíteni, hogy a fogházakban a „csip-csup” ügyek vádlottjai kerültek néhány napos elzárásra, a „kemény bűnözők” börtönbe kerültek. Ezen – fizikai kiterjedése miatt is rendkívül nehezen kezelhető – iratanyag jegyzékelését annak adatbőrsége miatt kezdtük meg. A fogolytörzskönyvek a személy nevén és születési adatain túl tartalmazzák az illető szüleinek

– beleértve a természetes apákat is – a nevét, az érintett részletes személyleírását, lakhelyét, vallását, házastársának nevét, gyermekeinek számát, foglalkozását, katonai szolgálatát, műveltségi helyzetét (írni-olvasni tud-e), vagyoni helyzetét, adott esetben korábbi büntetéseit, valamint a bűncselekményére és büntetésére vonatkozó adatokat. A fogolytörzskönyvek esetében mindezen adathalmazt a jegyzékelés során az adott személy azonosításához szükséges adatokra (születési hely, idő, lakhely) szorítottuk vissza. A fogolytörzskönyvek feldolgozását az aktuális állampolgársági ügyekhez kapcsolódóan kezdtük meg, később azonban a teljes – 1913-1944 évkörű – iratanyagra kiterjedt a munka, amely során 235.582 bejegyzésről készült adatsor.

Befejezés helyett

A fentiekén túl további irategyüttesek feldolgozása is megkezdődött, illetve megtörtént, amelyek fontos forrásként szolgálhatnak egy-egy zsidó család kutatása során. Közülük a miskolci népszámlálások iratai emelendők ki. A népszámlálások legtöbbször sajnos nem kerültek levéltári megőrzésbe, már a levéltári átadás előtt kiselejtezték azokat. Miskolc városa szerencsésnek mondható abban a tekintetben, hogy megmaradt az 1880. és az 1900. évi népszámlálásának teljes anyaga. Mindkét népszámlálás közterületek (utcák és házak) szerint haladva vette számba a korabeli lakosságot. Személyenként feljegyezték az illető nevét, születési helyét és idejét, vallását, családi állapotát, foglalkozását, valamint azt, hogy tud-e írni, illetve olvasni. A két adatfelvétel közötti különbség, hogy míg az 1880-as gyűjtés során feljegyezték a lakosok napra pontos születési idejét, addig az 1900-asnál csupán az évet. Ezen túl az 1900-as népszámlálás tartalmazza az illető személyek anyanyelvét is. Fontos megjegyezni, hogy mivel mindkét népszámlálási adatsor esetén az eredeti ívek alapján készült másolatról van szó, a másolásnál előforduló félrehallások, illetve elírások tetten érhetők ezen iratanyagokban, így a kutatást ennek szem előtt tartásával érdemes végezni. Tekintettel a hatalmas adatbőségre, mindkét népszámlálást egy az egyben feldolgoztuk, amelyek a közeljövőben reményeink szerint már az adatbazisokonline.hu, az MNL internetes gyűjtőportálján is elérhetők, kutathatók lesznek. A két népszámlálás feldolgozása során összesen 65.797 adatsor rögzítésére került sor. Emellett sor került mindkét iratanyag digitalizálására is, amelyek reményeink szerint mihamarabb szintén az MNL gyűjtőportálján kerülnek publikálásra.

Összegzésként elmondható, hogy az MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára az elmúlt közel tizenöt évben rendkívüli erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a megőrzésében lévő iratanyagról minél pontosabb és gyorsabb tájékoztatást adhasson. Ezen adatrögzítő munkát zsidó tárgyú megkeresések hatására kezdte meg, és a különböző iratanyagok kiválasztásánál is szempont volt az,

hogy a holokauszttal kapcsolatos kutatásoknál és az állampolgársági ügyfélszolgálati megkereséseknél hasznosítható irategyüttesekkel folytatódjon szakmai feldolgozó munkánk. Természetesen emellett számos más szakmai szempontot is alkalmazunk segédletkészítési programunk során, amelyek további hasznos és gazdag eredményekkel jártak, ezek azonban jelen témánk szempontjából mellékesek, így ismertetésüktől eltekintünk.